

Demokratiaohjelma ja rauhan ajatus (julkaistu Turun Sanomissa 13.12.2022)

Valtioneuvosto teki marraskuun alussa tärkeän periaatepäätöksen suomalaisesta demokratiapolitiikasta lähivuosiksi. Päätös kiinnittää erityistä huomiota kuuteen seikkaan: vaalijärjestelmän toimivuuteen, osallistumisen mahdollisuuksiin, demokratiaan kasvamiseen, moniääniseen mediakulttuuriin, vahvaan kansalaisyhteiskuntaan sekä kansainväliseen demokratian edistämiseen.

Kaikki nämä ovat keskeisiä ulottuvuuksia demokratiaamme edelleen kehitettäessä. Mutta kun maailmantilannetta ajattelee, yhden näkökulman voisi ajatella nousevan enemmän esiin: rauhan ja rauhaan kasvattamisen demokratian ennakkoehtona. Venäjän hyökkäys Ukrainaan mainitaan nyt vain lyhyesti päätösraportissa, korostaen toki, että hyökkäys tekee demokratian ja sääntöpohjaisen järjestelmän entistäkin tärkeämmäksi.

Nykytilanne on tietysti hyvin haasteellinen rauhan idean kannalta. Yhtäältä meidän on pystyttävä vastustamaan rikollista pahuutta ja tämä eittämättä vaatii myös sotilaallista varustautumista ja yhteistyötä sekä jatkuvaa sodan arviointia julkisessa tilassa.

Toisaalta on pelättävissä, että eurooppalaiset yhteiskunnat, Suomi mukaan lukien, militarisoituvat uudelleen tavalla, joka kokonaisyhteiskunnallisesti luo ongelmia. Pahimmillaan väkivallasta ja sotilasvoiman käytöstä tulee jotenkin muodikasta ja tämä voi pitkällä tähtäimellä rapauttaa niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin turvallisuudentunnetta – ja haastaa demokraattista luottamusta yhteiskunnassa. Jo nyt voi varovaisesti esittää kysymyksen, olisiko paljon puhutulla nuorten lisääntyvällä turvautumisella väkivaltaan jonkinlainen yhteys sotilaallisten uhkien vahvistumiseen tietoisuudessamme.

Historiallista ymmärrystä rauhan välttämättömyydestä demokratialle ja hyvälle elämälle pitäisikin jatkuvasti yrittää korostaa, niin julkisesti kuin yksityisestikin. Rauhan on koko eurooppalaisen integraation nimissä kulkevan demokratiaprosessin lähtökohta. Edelleen keskieuropalaisessa katsannossa, siellä missä Euroopan yhdentyminen alkoi, integraation ytimessä on rauhan ajatus pikemminkin kuin toiveet erilaisista vapauksista, joita integraatio voisi edistää. Rauha siis mahdollisti ja yhä mahdollistaa eurooppalaisen demokratiakehityksen – ja toimiva demokratia puolestaan pitää yllä rauhaa.

Jos taas ajatellaan sotilasliitto Naton lähtökohtia, rauhan ajatus on perustamiskirjan alkupykälissä vahvasti esillä, paljon vahvemmin kuin yleensä huomioidaan. Tavoitteena on yksiselitteisesti konfliktien ratkaisu rauhanomaisin keinoin. Nato-jäsenistä erityisesti Norja onkin vuosikymmeniä vahvasti panostanut rauhantyöhön ja onnistunut saavuttamaan kansainvälisen aseman, jota tuskin mitataan maan sotilaallisilla kyvykkyyksillä. Rauhan korostamisen tulisi myös olla Suomen keskeinen tavoite Natossa; juuri se on kansainvälistä demokratian edistämistä. Viime aikojen valtiollisissa puheenvuoroissa on onneksi painotettu, että Suomi haluaa esimerkiksi jatkaa vahvaa työtään aseistariisun alalla.

Rauhaa tulisi nykyhetkessä ajatella kuitenkin vielä paljon laajemmassa mielessä. Konflikti ja konfliktin mahdollisuus näyttää hiipineen yhteiskuntiin eri maailmankolkissa entistä vahvemmin. Kehityskulun juurisyyt vaatisivat laajaa syväanalyysia, mutta merkittävä tekijä lienee joka tapauksessa ihmisten ja poliitikkojenkin kontrollin tunteen puute. Tätä tunnetta kaiken liittyminen

kaikkeen erilaisin taloudellisin, poliittisin ja kulttuurisin sitein luo ja epäsosiaalinen digimedia vahvistaa. Juuri vaaralliseksi koettu keskinäisriippuvuus ja näiden riippuvuuksien aseellinen käyttö luo konflikteja, kuten esimerkiksi Kiinan ja Yhdysvaltain tulehtuneet suhteet osoittavat. Tunnettu brittianalyttikko Mark Leonard kuvaa tällaista vaarallisten yhteenliittymisten määrittämää tilaa termillä rauhavaje (*unpeace*).

Rauhanpolitiikka, rauhaan kasvattaminen, olisi siis myös rauhavajeisen maailman vastustamista tai siihen jotenkin järjestyksen tuomista. Poliitiikka korostaisi jatkuvasti sitä, kuinka me kuulumme yhteen, kuinka me olemme yhteiskunta – ja kuinka me yhteiskuntana voimme lopulta kontrolloida kehitystä ympärillämme. Tällainen rauhanpolitiikka myös edelleen, huolimatta viime aikojen ongelmista, korostaisi yhteistyön ja yhteenliittymisten hyötyjä kaikille osapuolille sekä ympäristöllisen keskinäisriippuvaisuutemme ensisijaisuutta kaiken muun rinnalla. Mainitut kansallisen demokratiaohjelman tavoitteet palvelevat tietysti hyvin myös näitä tavoitteita.

Rauhavajetta vastustetaan myös pitämällä kiinni demokraattisista perusperiaatteista vaikeissakin tilanteissa. Kontrollin tunne vahvistuu, jos ihmiset pystyvät hahmottamaan yhteiskuntansa arvoperustan. Eurooppalaisella tasolla demokraattisten arvojen puolustaminen pysyisi yksiselitteisesti ulkosuhdepolitiikan kulmakivenä; EU on näiden arvojen yhteisö eikä niistä saisi tinkiä edes sodan edessä. Tässä suhteessa olisi siis otettava vakavasti Ulkopoliittisen instituutin tutkijan Arkady Mosheksen esittämä argumentti, jonka mukaan EU:n heikentynyt arvoperusteisuus ja mukautuminen epämääräiseen ”reaalipolitiikkaan” Krimin valtauksen 2014 jälkeen itse asiassa helpotti Venäjän ryhtymistä nykyisiin sotatoimiin.

Huomattakoon vielä, että tahto puolustaa maata ja rauhantyö eivät millään lailla sulje toisiaan pois. Päinvastoin. Rauhavajeen vastustaminen yhteiskunnan yhtenäisyyttä korostamalla, jakolinjoja madaltamalla ja demokraattisella osallistumisella, vahvistaa kykyämme toimia yhteisen hyvän puolesta. Tämänkin vuoksi suomalaisten kannattaisi tutustua tarkemmin uuden demokratiaohjelman tavoitteisiin.

Henri Vogt

Kirjoittaja on Turun yliopiston kansainvälisen politiikan professori